

აშლილობა კრიტის კუნძულზე

ტფილისი, 1 ნოემბერი, 1889 წ.

კრიტის კუნძულის აშლილობამ წინააღმდეგ ოსმალეთისა, რომელიც დიდი ხანია ჰფლობს ამ ბერძენთა ქვეყანას, ჰლამის ერთი ანთებული მუგუზალი კიდევ წაუმატოს უმისოდაც ომის ცეცხლისაგან შიშში მყოფს ევროპას. ეს კუნძული დიდი ხანია მტკივნეულობს ოსმალეთისაგან, რომელიც მართლა რომ ავად ეპყრობა და ვერ უვლის იქაურ მკვიდრთა ქრისტიანეთა ისე, როგორც ამას ითხოვს იმ მკვიდრთა კაცობრიული საჭიროება, კაცობრიული მოთხოვნილება. ქრისტიანენი, რომელნიც დამორჩილებულს ხალხს წარმოადგენენ, და მაჰმადიანები, რომელნიც მზრძანებლად არიან, ვერა ჰრიგდებიან ერთმანეთში და ამის გამო თითქმის ყოველთვის ავის თვალთ უყურებენ ერთმანეთს და კრიტის კუნძულს თვალი საბერძენეთისაკენ უჭირავს.

ის აზრი, რომ მკვიდრნი მისნი სისხლითა და ხორციით ეკუთვნიან საბერძენეთის ერსა და სრულიად უცხონი არიან ოსმალთათვის, რა თქმა უნდა დიდ პატივსადებ საბუთს აძლევს გულიც საბერძენეთისაკენ იქონიონ. ესეთი მიმართულება კრიტელთა სურვილისა ახალი ამბავი არ არის არც ევროპისათვის საზოგადოდ და არც საბერძენეთისათვის ცალკე.

გრძნობა სამართლიანობისა, რასაკვირველია, ამ შემთხვევაში კრიტელთა მხარეზედ არის და ამ მომხრეობას თხოულობს თვით ჭეშმარიტი და განწმენდილი ზნეობაც, მაგრამ რას იზამთ, როცა ევროპის პოლიტიკაში არც სამართლიანობას, არც ზნეობას კუთვნილი ადგილი არ უჭირავს და ყოველივე გამორჩენასა და ანგარიშს ექვემდებარება. მტრობა, ჯაბრი, ცილობა და ხარბობა, რომელიც დღეს ამოქმედებს პოლიტიკას სხვადასხვა სახელმწიფოსას, სვე-ბედს დაჩაგრულის კრიტისას ჰხუთავს, აბორკილებს და ხელიდამ არ აცლის ოსმალეთს, რომელიც — რაკი ესეა — ყურსაც არ იბერტყავს, რომ კარგის გამგეობით და პატრონობით კრიტელებსაც შეღავათი მიეცეს ადამიანურად სულის ბრუნებისა, ადამიანურად ცხოვრებისა, მათის ეროვნულ ღირსების დაუჩაგვრელად და შეუხუთველად.

დიდი ხანია კრიტი ჰდულს და ჰტოკავს, რომ ეს შეღავათი მოიპოვოს, ბევრჯერ აშლია იგი ოსმალეთს ამისათვის, ბევრჯერ შეუშინებია ევროპა, რომ იქიდან წამოსულმა ნაპერწკალმა ცეცხლი არ წაუკიდოს იმ ჩალაბულაში გახვეულ საქმეს, რომელსაც აღმოსავლეთის საქმე ჰქვია და რომელიც იმისთანა თვისებისაა, რომ შემძლებელია მთელი ევროპა, ერთმანეთს დააჯახოს. ხანგრძლივმა ცდამ, ხანგრძლივმა თავისგაწირვამ კრიტელნი მიაღწია ეგრეთწოდებულ ხალეპის კონვენციამდე, რომელიც შესდგა 1879 წელს. ამ კონვენციის ძალით, ოსმალეთს — ცოტა არ იყოს — თვითნებობა ჩამოერთვა და შეეხუთა, მაგალითებრ, ორი-მესამედი საბაჟო შემოსავალი იქავ კრიტისათვის უნდა დაეგდო გზების საკეთებლად, სკოლების გასამართავად და სხვა იქაურ მკვიდრთათვის საჭირო საქმეთა გაძღოლისათვის, მოსამართლენი თვით იქაურ მკვიდრთაგანნი უნდა ყოფილიყვნენ იქაურთავე ამორჩევითა. ამ ბოლო ხანებში ოსმალთა ამავს ყური აღარ ათხოვა, საბაჟო ფული სრულად გაზიდა და არჩევანებშიაც ხელი შეაპარა თავის გუბერნატორების დახმარებით. ამნაირმა საქციელმა აამღვრია მთელი კუნძული და მისთა მკვიდრთა ხელი ხმაღს იკრეს თავის დარღვეულ სამართლიანობის აღსადგენად, ასე რომ

რამდენიმე შემთხვევაც იყო ომისა კრიტიკელთა და ოსმალთა ჯარს შორის. დღეს, ვსთქვათ, ხელდახელ დაჯახებისა აღარაფერი ისმის, მაგრამ მშვიდობიანობა მაინც ჩამოვარდნილი არ არის კუნძულზე. კრიტიკის მაინც იღვწიან თავის ეროვნულის ღირსების დასაცავად და პატარა საბერძნეთს შესდგომიან, შენნი ვართ, მიგვიღე და შეგვივრდომეო.

საბერძნეთს ძალიან სწყურია კრიტიკის შემოერთება, მაგრამ ევროპის დაუკითხავად ეს ვერ გაუბედნია. რაკი ევროპაზედ მიდგება საქმე, აქ ნაძირალი გრძობანი ევროპის პოლიტიკისა თავს წამოჰყოფენ და საბერძნეთს ის დაემართება, რაც კოზაკს, როცა აქლემები წაიკიდებია. ეს კარგად იცის საბერძნეთმა და ჰფრთხილობს — სამართლიანმა სურვილმა თავის შვილთა შემოერთებისამ უდრო-უდროოდ არ წაიტყუოს და მით არ ააწეწინოს ეგრეთწოდებული აღმოსავლეთის საქმე, რომელშიაც ყველას, როგორც თავლში, თავისი ხელი ურევია. თვით ევროპაც შიშობს ამ აწეწვას, რადგანაც ჯერ აღმოსავლეთის საქმის ასე თუ ისე გადაწყვეტისათვის მზად არ არის. აი მიზეზი, რის გამოც კრიტიკის საქმე ჯერ-ხანად არც ჰოა და არც არა, და ამ ჰო-არაობაში მოგებული რჩება მარტო ბრალიანი ოსმალეთი და უბრალო კრიტიკი იჩაგრება.